

БЕЛГРАД – ЛЮБЛЯНА – БРЮКСЕЛ (ПЪТЯТ НА СЛОВЕНИЯ)

Лилия Бояджиева-Димитрова

Със Словения съм се срещала само веднъж. По пътя за Австрия, след източноевропейска Сърбия (с контрастните гледки), след Хърватска (със спокойствието на градчето, в което пренощувахме). Пред погледа ми изникнаха зелени поля, обработени нивички, красиви къщурки, окъпан в слънчева светлина хоризонт – идилия като в приказките. Погледнах картата пред мен и видях, че държавата е изключително малка – около 20 000 кв.км., като на тази територия живеят около 90% словенци, а останалите 10% са хървати, сърби, унгарци и италианци (т.е. етнически чиста държава), а официалната религия, която изповядват хората тук, е католицизъм. Опитах се да си спомня подробности за историята на Словения и единственото, което се сетих, бе, че през XIV век е била под управлението на Хабсбургите, след кратка френска опека словенците биват управлявани от Австро-Унгарската империя, като по-голямата част от днешната словенска територия остава в австрийската част на монархията, а с краха ѝ през 1918 г. словенският народ се присъединява към Кралството на сърби, хървати и словенци, преименувано през 1929 г. на Кралство Югославия. При този акт обаче словенската нация остава разделена между Югославия, Австрия, Италия и Унгария. През април 1941 г. Словения е присъединена като провинция към Германския райх. След края на Втората световна война тя е една от републиките в състава на т. нар. Титова Югославия. Тук Народна република Словения е икономически силно развита (особено след 50-те години на миналия век), със стабилна индустрия, с традиционно развити дървообработване и текстил. Във външната търговия Словения осъществява 30% от общия износ на Югославия. Въпреки че словенците създават своята първа отделна република, не всички са обединени в нея, част от тях остават в Италия, друга в Австрия и т.н. С разпада на т.нар. “втора Югославия” през 1991 г. Словения първа обявява независимост. От този момент (Как се е стигнало до обявяването на тази независимост?) до приемането ѝ за пълноправен член на Европейския съюз моите познания липсваха, дори не можех да определя дали тя е част от Югоизточна Европа или от Западна Европа във външнополитически и икономически план. Зачудих се как, след като имаме сходства в част от историята на народите ни (и двата народа сме били под управлението на велики империи, и в двете държави на власт са били комунистически партии), разликата в развитието ни е толкова голяма.

За този момент си спомних наскоро, когато се чудех на каква тема да бъде моята курсова работа и реших веднага, че ще е нещо, свързано с тази част от историята и външната политика на Словения, която не познавах. Първото изречение, което ми дойде на ум бе: Как бих озаглавила книга за непознатата за мен Словения, ако бях писател историк (и международник). А първа и втора глава от книгата?

Словения в разпадаща се Югославия и след това...

“От двадесети към двадесет и първи век

Двадесети век е векът на словенските крайности. Паднахме на дъното и се издигнахме до върха на своите жизнени възможности. Изпитахме дълбока жалост и голяма радост. Преминахме през тревожни моменти и през моменти на въодушевление. Преживяхме страх и показахме смелост. Съзнавайки своята самобитност, рискувахме и спечелихме своята независимост. Най-накрая се изравнихме и дори надминахме самите себе си. Ето защо въпреки трагичността на миналото столетие, ние, словенците, ще гледаме на него като на щастливо столетие за словенството.”

Тине Хрибар

Глава първа

Югославия се разпада, но защо?

Дори и сега, години след събитията, продължават анализите и предположенията по въпроса защо се разпадна Югославия, защо по един така кървав и брутален начин живелите години наред “братски” републики се разделиха? Защо “общността на равноправните народи” се превърна в сцена от филм на ужасите? Защо братството и единството прераснаха в неконтролируема омраза и нетърпимост?

Отговорите на тези въпроси се търсят в религията като значим белег за определяне на националната идентичност, в промените, настъпили след падането на желязната завеса, в икономическата криза, в която изпада Югославия след смъртта на Тито, в користния подход на великите сили към Балканите, съществуващ и до днес.

Причините за разпада се търсят още през далечната 1918 г., когато е създадено Кралството на сърбите, хърватите и словенците (КСХС), в което насила се включват и впоследствие асимилират представители на други нации, освен основните три (например българите във Вардарска Македония). Преименуването на КСХС в Кралство Югославия и разделянето на държавата на бановини, без оглед на историческите традиции, етнически състав и др. Пропастта става още едно звено от

веригата на грешките. След прочутите решения в Яйце през 1943 се създава федеративна държава и се пристъпва към формирането на съставните части на федерацията – републиките. Това е изключително характерна особеност на нова Югославия. Тя се създава “от горе”, с решенията на едно представително тяло. В нея принципът на доброволност и равноправие не е приложен напълно, като това до голяма степен определя сложното и противоречиво развитие и на федерацията, и на международните отношения.

Някои анализатори твърдят, че причината за разрива е във вродената омраза между етническите общности, обитаващи Югославия, породена от столетия конфликти и засилена от огромната разлика между относително богатия “югославски Север” и “бедния Юг”.

Може би смъртта на Йосип Броз Тито, една уникална личност, е също причина да се стигне до тези събития? Той бе олицетворение на необвързаната Югославия, еднакво уважвана и от Източния, и от Западния блок. Той по блестящ начин поддържаше равновесието между различните етнически групи и национални общности във федерацията. Успехът на неговото управление се дължи на ред причини: “историческото измерение на собствената му личност, бдителността на политическата му полиция, идеологията на самоуправлението, както и балансираното разпределение на властта между републиките и автономните области, между народите и националностите.” Принципите на ротация, колективно ръководство и мандатност не бяха достатъчни, за да се запази единна Югославия. Липсваше “обединителната личност”, “единният съюзен център” на югославяните.

Отговорност за кървавото разпадане на т.нар. “Втора Югославия” се търси и във великосръбския национализъм на Слободан Милошевич, пречупен през комунистическия му мироглед за силно централизирана единна Югославия, изключително под сръбска доминация.

И накрая: *“Югославия никога не е била просто държава като другите. Югославия бе просто една идея, при това несъмнено утопична”*¹.

Глава втора

В началото бе словото...

През 1986 г. група историци (под ръководството на акад. Антоние Исакович) от Сръбската академия на науките и изкуствата подготвят меморандум за положението на сръбския народ в Югославия, т.е. това е един академичен документ, даващ теоретична основа на сръбския държавен национализъм. Според групата икономическата доминация на

¹ Каменаров, Стефан, “Краят на Югоутопията”.

хърватите и словенците в държавата застрашава сръбските интереси, а това подкопава стабилността на федерацията. Според авторите Хърватска и Словения са сключили “тайна коалиция”, с което положението на сърбите в тези две страни е изключително тежко. Изводът е следният: след Втората световна война единствено сърбите не са решили националния си въпрос в Югославия, поради което имат законовото право най-после да сторят това. “...Сърбите извън Сърбия трябва да вземат съдбата си в свои ръце”, като с помощта на референдум те свободно биха могли да изразят волята си. Бившият словенски премиер Стане Кавчич казва за меморандума: “*Главните слабости на Меморандума са следните: той не признава националната идентичност на албанците в Косово и търси решението на косовската криза в историята. Меморандумът не отчита, че тежката икономическа ситуация в Сърбия не е последица от надмощието на хърватско-словенската коалиция /което никога не е съществувало/, а се дължи на погрешната политика, засегнала не само Сърбия, но и останалите републики. Документът на сръбските академици прескача икономическите провали на Сърбия /заводите “Цървена застава” и Металургичния комбинат в Смедерево/, които тежко засегнаха нейните стопански показатели... Няма да се изненадам, ако Сърбия разруши сегашното статукво в Югославия, предизвиквайки или нейното погребение, или повторното ѝ раждане. И двата варианта са напълно възможни...*”² Тези думи се оценяват от историците като пророчески.

Председателят на Председателството на Сърбия Иван Стамболич критикува едногодишното мълчание на Милошевич относно меморандума (което се приема като подкрепа) така: “*Меморандумът е израз на старата шовинистична загриженост за съдбата на сръбството, следвайки до болка познатата формула: сърбите са победители във всички войни, но са победени в мирно време. Никой здравомислещ няма да повярва не само на сръбския, но и на всеки друг народ, който приписва победите само на себе си, а за пораженията търси вината у другите. Според т. нар. Меморандум на сръбския народ не му остава нищо друго, освен “да се вдигне на крак”, защото бил мразен от братята си, защото бил прокълнат да бъде губец, защото ръководството му е слабо. Излиза, че голготата на сърбите е навсякъде – в Косово, Войводина, Македония, Хърватия, Босна и Херцеговина. Меморандумът с чиста съвест може да се нарече *In memoriam* или удар в гърба на Югославия. Този документ вреди на сръбските интереси в Югославия, не вижда мястото на Сърбия във федерацията и прави невъзможно съществуването на югославската държава*”³. Слободан

² “Vjesnik”, Zagreb, 16.10.1986.

³ “Intervju”, Beograd, 07.11.1986.

Милошевич незабавно отвърща на критиците си и те са отстранени от постове си.

Словения отвърща на сръбския меморандум

през 1987 г., в брой 57 на независимото списание за култура и изкуство “Нова ревия”, с 16 статии, наречени от Белград “словенския меморандум”. Мнението, изразено в тези статии, е – меко казано, критично. Един от авторите – Тине Хрибар, се връща още до Първата световна война и заявява, че тогава словенците не влизат доброволно в Кралството на сърбите, хърватите и словенците, а са поставени пред свършен факт от сърбите и от победителите във войната. Според него държавата не е независима и сега, защото се намира във федерация, несъответстваща на словенските национални интереси.

Иван Урбанич пише за истинските и изкуствените нации в Югославия, като така засяга болното място на федерацията. За черногорците той пише, че не могат да съществуват като самостоятелна нация в съюзната държава, защото държавността им е дадена от Сърбия. *“Македонците желаят да бъдат нация със своя държавност, макар че и те нямат достатъчно сили.”* Относно Босна и Херцеговина той заключава, че тази република се държи като отделна нация, макар че е съставена от различни етноси и носи тежки вътрешни противоречия и голямо напрежение.

Други от творците призовават Словения да стане независима, защото словенският народ е потиснат поради невъзможността да живее в съюзната държава.

Словенските комунисти осъждат идеите на “Нова ревия”, но е интересно заявлението, че една от главните задачи пред тях е решаването на словенския национален въпрос.

“Престъпление със слово”

През март 1987 г. Словения отново е обявена за “черната овца” на Югославия. 25 май (рожденият ден на Тито) се отбелязва като Ден на младостта с национални тържества. Организира се конкурс за плакат, който през въпросната година е спечелен от творческия екип от Словения “Нов колективизъм”. Плакатът представлява атлетичен младеж, който държи в лявата си ръка факел, а в дясната копие, на чийто връх има бял гълъб. За фон е поставен югославският комунистически герб и трицветното знаме, а в краката на младежа е изписано “Ден на младостта”. На следващия ден след връчването на наградата на творците Югославия е в шок. Оказва се, че плакатът е точно копие на хитлеристки плакат от 1936 г., на който фигурата на младежа се откроява на фона на

хитлеристка свастика, а вместо бял гълъб на върха на копиеето има орел и пречупен кръст!

Югославските комунисти са шокирани от бруталния акт, осквернил паметта на Тито. Обсъжда се и възможността авторите да получат от 3-месечни до тригодишни присъди за деянието “престъпление със слово” (т. нар. “вербален деликт”). Във всички републики се провежда антисловенска кампания, като разбираемо тя е най-силна в Сърбия и достига върхна точка, когато Белградският военен съд изправя на скамейката четирима словенци с обвинението, че по време на военната си служба са разпространявали антиюгославски идеи в казармата. Според обвинението те са прокламирали отцепване на Словения от Югославия, защото ръководството на федерацията е неспособно да управлява.

Словенските комунисти правят всичко възможно да спрат антикомунистическата пропаганда в републиката. Така се появява обръщението на петима словенски младежи към народа, което в своята същност е хвалебствена реч към Сърбия, дала им свободата, и завършва с думите “Да живее Словения в Югославия!”

Задочната война, която се води с помощта на словото между сърби и словенци, е прелюдията към откъсването на словенската държава от Югославия. Първоначално за словенските комунисти този национализъм на опозицията в държавата е неприемлив, но когато политиката на Милошевич става прекалено агресивна, идеите на опозицията се възприемат и от словенския водач Милан Кучан.

Словото под формата на основен закон

След кървавите събития в Косово от пролетта на 1987 г. словенските политици са единодушни в намеренията си да изведат републиката от Югославия. До този консенсус между управляващи и опозиция се стига благодарение на сръбския държавен национализъм. За целта, която си поставят, са нужни промени в словенската конституция. Така на 27 септември 1989 г. парламентът гласува поправки в основния закон, гарантиращи правото на републиката на самоопределение, включително и правото на отделяне от Югославия. Забранява се и на федералните институции да въведат извънредно положение в републиката в мирно време и без съгласието на словенското правителство. Друга поправка дава зелена светлина на създаването на други политически партии и организации освен социалистическите. Особено засегната от поправките е югославската армия, на която се отнема правото да разполага свободно военни части на словенска територия.

На заседание на ЦК на Съюза на югославските комунисти (СЮК) словенците са обвинени в разбиване на конституционното устройство на

федерацията. Медийна война е обявена и от печатните издания в Сърбия, Черна Гора, Косово и Войводина: *“Словения извърши срамен акт, водещ до разбиването на Югославия. Словенското ръководство предаде държавата.”*⁴ Отцепницата е санкционирана и с икономическа блокада от страна на Сърбия, като с това Милошевич цели да пречупи словенското ръководство. Познат е и фактът, че единствено Сърбия от всички югославски републики спазва блокадата.

Разпадането на един велик съюз – на югославските комунисти

На фона на събитията от 9 ноември 1989 г. в Германия и разпадането на социализма в другите източноевропейски страни обстановката в Югославия е белязана от националните противоречия в редиците на СЮК. На 20 януари 1990 г. е свикан XIV извънреден конгрес на СЮК. Две са политическите линии за бъдещето му: словенците и хърватите настояват той да се трансформира в Съюз на републиканските партии. Те искат по-голяма партийна самостоятелност, която би елиминирала сръбския диктат, деполитизиране на югославската армия, закриване на партийните организации по месторабота и др. Девизът на словенската делегация е: *“Искаме конгрес на демократичните промени и повече права и свободи за човека, гражданина и работника. Искаме демократични реформи и присъединяване на Югославия към Обединена Европа. Алтернативата на нашите искания е само една – напускането на СЮК!”*⁵ Другата линия е: *“Единна Югославия и единен СЮК”*⁶, подкрепяна от сръбско-черногорски блок. Главните противници на Конгреса са представители на двете линии: Милошевич и Милан Кучан, който защитава тезата, че Словения не допуска политическия диктат и икономическата изолация, налагани на републиката. На третия ден от конгреса на гласуване се подлага словенското предложение за съдбата на СЮК. То е отхвърлено безпардонно, а болшинството от депутатите не осъждат и сръбската икономическа блокада над словенците. По предложение на председателя на Съюза на словенските комунисти делегатите от Словения напускат конгресната зала. Така конгресът е отложен за неопределено време, което никога не настъпва. Това е краят на СЮК.

В навечерието на първите многопартийни избори в Словения управляващите комунисти в страната правят радикални промени. Съюзът на словенските комунисти прибавя към името си Партия на демократичните реформи. Депутатите в републиката гласуват от името ѝ да отпадне определението социалистическа. Опозицията в страната е

⁴ “Политика”, Белград, 08.10.1989.

⁵ “Delo”, Ljubljana. 17.01.1990.

⁶ “Borba”, Beograd. 19.01.1990.

единствената политическа сила в Югославия, ясно заявила стратегическата си цел – напускане на федерацията и създаване на независима словенска държава. В Словения отсъства сръбско малцинство и териториални претенции към други републики, затова словенският национализъм на опозицията е много по-сдържан от този в другите югославски републики.

Парламентарните избори от 1990 г. се печелят от обединените в Демократичен съюз на Словения (ДЕМОС) антикомунистически партии, като министър-председател става Лойзе Петерле, военен министър – Янез Янша, а президент – Милан Кучан, личност с голям обществен авторитет.

Началото на... началото

На 15 май 1990 г. начело на Председателството на СФРЮ застава сърбинът Борисав Йович. При неговото председателство ще трябва да се реши развързката на югославската политическа криза, период, в който ще се решава дилемата “федерация или конфедерация”. С встъпването си в длъжност Йович отрича правото на републиките да приемат собствени конституции, преди да е гласувана югославската, а това е неприемливо за словенците, защото има голяма вероятност тя да бъде централизирана федерална конституция. Друга стъпка на новия председател е да ускори действията на югославската армия за изземване на оръжието на териториалната отбрана на Словения. *“Създадена от Тито, за да защити страната при външна агресия, Териториалната отбрана на федерацията се разраства. През 80-те години всяка република има своя малка армия и оръжейни складове.”*⁷ В отговор на тези действия словенските депутати в Съюзната скупщина повдигат въпроса за прозрачността на Службата за държавна сигурност и Контраразузнаването на армията. Поставен е и въпросът за увеличаване на националните квоти в дипломатията, където сърбите доминират. Така в края на юни 1990 г. концепцията на Йович за решаване на кризата е оформена: първо, премахване на Хърватия, но чрез “отсичане” на някои от нейните общини и присъединяването им към Сърбия, и второ, “премахване” на Словения, защото без нея ще бъде по-лесно налагането на централизиран федерален модел. От своя страна словенците, въпреки че декларират желание за конфедерация (в Декларацията за суверенитета на Република Словения, приета на 2 юли 1990 г. от словенския парламент), в действителност се подготвят за отцепление от федерацията.

⁷ Енчев, В., “Югославия – последната балканска империя”, С., 2005 г., Издателска къща Ренесанс, с. 451.

Словенците целенасочено поемат пътя на конфронтацията със Сърбия и с югославската армия. С ходове като “Декларацията за Косово” от 1990 г., с изявлението, че словенските войници ще отбиват военна служба само на словенска територия, с чистката на просръбски настроените офицери в министерство на отбраната, със закона от 30 септември, поставящ Териториалната отбрана под командването на президента Кучан, Словения предизвиква яростта на Милошевич и Йович, което пък от своя страна ускорява словенско-хърватското сближаване. На 4 октомври 1990 г. държавните глави на Словения и Хърватско подготвят съвместен проект за югославска конфедерация. Според него Югославия трябва да се трансформира в Съюз на суверенните държави с общ министерски съвет и парламент, собствена валута, самостоятелни дипломатически мисии в чужбина и национални армии под общо командване. Ответната реакция не закъснява – отряд на югославската военна полиция окупира сградата на Териториалната отбрана на Словения. А сръбският отговор на проекта е: *“Ако някоя република се отцепи от Югославия без сръбско съгласие, армията ще се намеси и ще анексира всички населени със сърби територии в Босна и Херцеговина и в Хърватия. Изпълнител на тази политика е ЮНА (Югославска народна армия – Л. Б.), чийто генералитет е верен на национализма на Милошевич и на комунистическата идея.”*⁸

На 22 декември 1990 г. с координирани действия за постигане на пълна държавна независимост Хърватска гласува новата си конституция, а в Словения е проведен референдум за бъдещето на републиката. Словенците гласуват за създаването на независима словенска република.

В началото на 1991 г. напрежението в Словения е достигнало връхната си точка. Словенците очакват сблъсъци с ЮНА, а югославската криза съвпада със западната операция за освобождаването на Кувейт и със съветската военна намеса в прибалтийските републики. В Любляна царя страх, че сръбските генерали могат да се възползват от сложната международна обстановка. Прави се опит за разоръжаването на Словения, който в крайна сметка е неуспешен.

На 17 май 1991 г. словенският премиер Петерле отпътува за Москва, където се среща с Борис Елцин и му съобщава за намерението на Словения да обяви независимост на 26 юни 1991 г. На тази визита е подписан и договор за икономическо, научно-техническо и културно сътрудничество между Словения и Русия. Въпреки че Елцин насърчава словенската независимост заради конфликт между него и Горбачов, тази подкрепа от негова страна е решаваща в момента на югославските събития.

В същото време ЮНА продължава натиска върху Словения с цел предотвратяване на словенско отцепление. Окупиран е щабът на

⁸ Пак там, с. 459.

Териториалната отбрана на Марибор, като този инцидент завършва с жертва.

Следващият ход на словенците е да известят всички югославски републики за намерението си до 26 юни окончателно да се отделят от федерацията, а с Хърватска е договорено единодействие по този въпрос.

Дипломацията влиза в ход...

Свидетели на ескалацията на конфликта в Югославия, САЩ и Европа се активизират. Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа приема декларация, настояваща за мирно решаване на тази криза. На 21 юни 1991 г. на посещение в Белград пристига американският държавен секретар Джеймс Бейкър. Той обвинява Милошевич в разпалване на югославската криза, като се опитва да убеди премиера Анте Маркович да не използва военна сила срещу Словения. В разговор със словенския президент той призовава актът на независимост да се ограничи само в сферата на словесните излияния, да не се стига до кървави сблъсъци и погазване на човешките права, а проблемът да бъде решен с помощта на преговори между двете страни. В отговор Кучан обещава след провъзгласяването на независимостта да се проведат преговори с другите югославски републики за формиране на общност между тях по примера на Европейската общност (ЕО).

Европейската общност също се намесва в събитията като обявява готовност да отпусне в следващите пет години около 4 млрд. долара с едно условие: СФРЮ да остане единна държава. Словенското външно министерство изразява недоволството си както от намесата на Бейкър, така и от тази на ЕО.

Провъзгласяване на независимостта...

На 25 юни 1991 г. Словения гласува Декларацията за независимостта на републиката, като от този момент югославската конституция няма сила на територията на Република Словения. На следващия ден границата с Италия и Австрия е поставена под неин собствен митнически контрол. На всички ГКПП е свалено югославското знаме. Така Словения нарушава чл. 5 от югославската конституция – “границата на СФРЮ не може да се променя без съгласието на всички републики и автономни области.”

...следва война

ЮНА е упълномощена да възстанови нарушеното от Словения статукво. Започват въоръжени сблъсъци, като словенците са добре подготвени, въпреки съмненията за това от страна на югославските

генерали. Войната трае 10 дни и официално краят ѝ настъпва на 6 юли, когато ЮНА обявява, че всички нейни части са прибрани в казармите в Словения. В спомените си Борисав Йович споделя, че югославската армия е била победена и разбита, сръбският народ е изгубил доверието си в нея. Равносметката е стотици ранени. Жертви на сблъсъка стават словенски бойци, цивилни граждани и чужденци, между които има и българи...

“Времето разкрива всичко скрито и прикрива всичко ясно”⁹

Двадесет години след кървавите събития от 1991 г. един словенец – Марко Прешерен, прави шокиращо разкритие – не ЮНА, а словенските паравоенни формирования (т. нар. “Териториална отбрана”) атакуват югославската армия в нарушение на международното право и Женевските конвенции (тезата е потвърдена от Американската агенция за разузнаване ЦРУ). Фактите, пренебрегвани години наред от историци и изследователи, излизат наяве в дипломната работа на Прешерен, озаглавена “Прокурорска и съдебна практика в Република Словения по отношение на нарушенията на международното право по време на въоръжения конфликт 1991 г.”. Той се позовава на различни източници като Брендън О’ Шеа, който в своята книга “Модерният югославски конфликт 1991-1995: възприятие, измама и мошеничество” описва пропагандата и медийните манипулации, използвани от словенците, за да се представят като “жертви на сръбската агресия” – рецепта, по-късно методично повторена от хървати и босненски мюсюлмани.

В изследването си Прешерен стига до няколко заключения: че членовете на ЮНА са действали напълно в съответствие с Женевските конвенции, че повечето словенски съдилища не знаят как да прилагат тези конвенции, че няма осъдени словенци от паравоенните формирования, въпреки документираната от Австрийската телевизия ORF смърт на трима новобранци от югославската армия в Холмек, в близост до граничния контролно-пропускателен пункт с Австрия.

Истината за събитията, случили се през тези десет дни и довели до тези десет дни, може би ще се търси още дълго време, но непроменено ще остане названието на тези десет дни в словенската памет – “войната за независимост”.

Брионската декларация от 7 юли 1991 г.

На адриатическия остров Бриони се събира за преговори т. нар. “европейска тройка” (делегация на ЕО, съставена от външните министри на Италия – Джани де Микелис, на Холандия – Ван Ден Брук и на

⁹ Софокъл.

Люксембург – Жак Поос), премиерът Анте Маркович, Стипе Месич, Борисав Йович, Милан Кучан, Франьо Туджман и др. Те приемат Брионската декларация, която прекратява огъня в Словения и Хърватия, налага изтегляне на армията от Словения, пълно подчинение на ЮНА на Председателството на СФРЮ, разформироване на териториалните отбрани. Взема се решение за изпращане на международни наблюдатели в Словения (30-50 души), а Словения се задължава да обяви мораториум от три месеца върху декларацията си за независимост.

Така започна новата история на един малък народ

Следва сърбо-хърватската война от 3 юли 1991 г., по повод на която Германия предупреждава, че ще признае Словения и Хърватска, ако кръвопролитията в Хърватска не бъдат прекратени. Австрия и Унгария се присъединяват към германците, Великобритания отстоява позицията, че прибързаното признаване на двете югославски републики би принудило сърбите да засилят настъпателната си политика, САЩ оценяват кризата като чисто европейски проблем, Франция е солидарна с Великобритания, а Италия и Испания имат на своята територия силни сепаратистки движения, което ги противопоставя на германските виждания. В тази ситуация на 7 септември в Хага започва мирна конференция за Югославия, председателствана от лорд Карингтън. На нея Сърбия и Черна гора се борят за единна Югославия, Македония и Босна и Херцеговина се придържат към първите, но не отхвърлят и участието си в “трета Югославия”, а Словения и Хърватска искат пълна държавна независимост. Тази конференция стига до задънена улица, защото Слободан Милошевич отхвърля проектите на лорд Карингтън за мирно решение на югославските проблеми. В същото време напрежението между сърби и хървати се покачва. Извършен е опит за покушение над хърватските ръководители Франьо Туджман и Стипе Месич, които са се събрали в Загреб да обсъждат ситуацията в Хърватия заедно с югославския премиер Анте Маркович. Целият свят осъжда деянието, а вината е хвърлена върху сръбското ръководство и югославската армия. Този акт засилва решимостта на словенци и хървати да узаконят своите декларации за независимост – на 8 октомври 1991 г. парламентите на двата народа прекратяват държавноправния съюз с всички републики на СФРЮ. От този ден влизат в сила и техните декларации за независимост от 25 юни.

Глава втора

Самостоятелна Словения или как една постюгославска държава се справи сама

До януари 1992 г. Словения съществува без да е призната от международната общност. След признаването ѝ от страните членки на ЕО (15 януари 1992) и от САЩ (7 април 1992) държавата скоро става част от ООН, Съвета на Европа (1993), Световната търговска организация (1994), ЦЕФТА (1995). С международното признание на страната се поставят и първите цели пред външната ѝ политика, съответстващи с тези на другите страни от Югоизточна Европа – членство в ЕО и в НАТО. С гласуване в словенското Народно събрание страната формално заявява членството си в Партньорство за мир на 30 март 1994 г. Оттогава Словения води активна кампания за членство в НАТО. От 1997 г. страната участва в многонационалните сили на НАТО ЕСФОР (Сили за стабилизиране на мира в Босна и Херцеговина), а през следващата година се включва в КЕЙФОР. На Мадридската среща през 1997 Словения и Румъния са одобрени за членство от Канада, Германия, Франция и Италия, но получават отрицателна оценка от САЩ. Сред всичките страни кандидат членки Словения е избрана като най-добра кандидатура от политиците и анализаторите на следващата среща в Прага през ноември 2002 г. Въпреки отказа вратите за членство на двете страни остават отворени. В крайна сметка на 29 март 2004 г. Словения заедно с България, Румъния, Литва, Латвия, Естония и Словакия стават пълноправни членки на НАТО.

По отношение на Европейската общност Словения подава молба за членство през 1996 г., като предишната година подписва Европейското споразумение на асоцииране. През 1997 Европейският съвет в Люксембург решава да започне преговори за присъединяване със страната, а през 2002 г. Европейската комисия решава преговорите за членство да приключат в края на годината и през 2004 г. страната да стане официален член на ЕС. Бившата югославска република става не само първата посткомунистическа страна, въвела еврото, но и изобщо първата държава, която влиза в еврозоната след въвеждането на единната европейска валута през 2002 г.

Относно пълноправното членство на Турция в ЕС Словения обещава съдействие на страната за “по-динамично отваряне на нови глави при преговорите за присъединяване на Турция към Съюза”¹⁰. Словения подкрепя и независимия политически статут на Косово.

Всичко казано по-горе са просто хронологически данни. Истината е, че тази малка по площ държавица, която винаги е била за Югославия преден пост към Запада, успява относително спокойно да се раздели с “кораба майка” и да поеме пътя към демократичните промени, към гражданското общество, към пазарната икономика, към

¹⁰ Чавдарова, М., “Политически системи и външна политика на балканските държави”, Университетско издателство “Стопанство”, С., 2008, с. 97.

високообразовано население, накратко – пътя към европейското бъдеще. Това според някои изследователи се дължи на “устойчивото народностно самосъзнание, чрез което успяват да съхранят своята самобитност и духовен суверенитет през столетията”.¹¹ Според мен причините са още много, но една от тях изпъква – способността на народа да отстоява целите и принципите си докрай.

И вместо заключение:

Химн на Словения – **Zdravljica** (Наздравица),
текст: Франце Прешерн

*Živé naj vsi naródi ,
ki hrepené dočakat dan , ,
da, koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan , ;
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!*

**Да крепнат всичките народи,
които чакат светъл ден –
деня безбурен и свободен,
от мир и радост озарен,
и в тоя свят
да бъде брат –
не враг заклет съседът.***

¹¹ Савов, Ганчо, “Словения”, Университетско Издателство “Св. Климент Охридски”, С., с. 27.

* Превод – Димитър Пантелеев.

Използвана литература:

1. Бернар, Л., “Балканска Европа от 1945 до наши дни”, С., 2005, “Колибри”.
2. Енчев, В., “Югославия – последната балканска империя”, С., 2005, Издателска къща “Ренесанс”.
3. Пангелов, Б., Ангелов, Д., Югокризата, С., 1991, Издателска къща “Иван Вазов”.
4. Савов, Г., “Словения”, Университетско издателство “Св. Климент Охридски”.
5. Чавдарова, М., “Политически системи и външна политика на балканските държави”, С., 2008, Университетско издателство “Стопанство”.

Интернет извори:

<http://www.capital.bg/show.php?storyid=303171>

www.mfa.bg

<http://www.fakelexpress.com/texts/f2-2000/f2-2000-verne.htm> -

Статия: “Нещастieto на Сърбия”, Даниел Верне.

<http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76> Статия: “Защо бивша Югославия стана територия на “сблъсък на цивилизациите”, а България – не?”, Васил Проданов

<http://de-construct.net/e-zine/?p=6010> Статия: “The Hidden Side of Slovenian “War for Independence”: Lies, Deceptions and War Crimes”